

YAZIÇI SÖZÜ VƏ TƏDQIQATIN ÖZÜ

Yədulla AĞAZADƏ,
filologiya elmləri doktoru,
professor

Şəfəq Nasir bədii yaradıcılığına və fəal publisistikasına görə ədəbi mühitimizdə kifayət qədər tanınan müəlliflərdən biridir. Onun istər lirik-psixoloji hekayələri, istərsə də Beyləqanın tarixi keçmişinə güzgü tutan tarixi-publisistik romanı («*Beyləqanın güllü yazı*») hələ zamanın dəyişməmiş çağında oxucuların ünvanına çatmışdı.

Əli Rza Xələflinin «*Həyat həqiqəti: bədii publisistik düşüncədə*» (yaradıcılığın portret cizgiləri) iki cildlik çox dəyərli əsəri müasirimiz olan, istedadlı yazıçımız Şəfəq Nasirin yaradıcılığını təhlil müstəvisində əks etdirən dəyərli ədəbiyyatşünaslıq əsəridir.

Mən əsərin birinci cildi haqqında da rəy yazmışam. Sevindirəm ki, artıq ikinci cild oxucuların ixtiyarındadır. İndi kitabın birinci cildini məzmun və mahiyyətinə görə araşdıranda müəllifin daha dərin psixoloji dəlillər apardığını şahidi oldum. Onu da deyim ki, müəllif bu əsərini yaradıcılığın portret cizgiləri janrının tələbi əsasında yazıb. Yəni müəllif üçün yazıçının özünün həyat yolundan başqa onun yaradıcılıq yolu daha qabarıq verilib və bu mənada həqiqətən əsəri yaradıcılığın portret cizgiləri adlandırmaq olar.

Ə.Xələfli səriştəli ədəbiyyatşünas-tənqidçi nəzəri ilə Şəfəq Nasirin yaradıcılığını izləyir. Hər bir əsərini xronoloji ardıcılıqla təhlilə çəkir. O, işlədikcə belə bir qənaətə gəlir ki, təkcə bir kitabla bir yazıçının ədəbi taleyini axıra qədər təqdim etmək çətindir. Ona görə də hər bir məqaləsində yazıçının əsərləri əsasında onun mövzu rəngarəngliyini, ideya, dil, üslub xüsusiyyətlərini tam müfəssəl olmasa da, ən xarakterik cəhətləri ilə göstərməyə çalışır.

«*Həyat həqiqəti: bədii publisistik düşüncədə*» (yaradıcılığın portret cizgiləri) kitabının birinci bölməsi Şəfəq Nasirin hekayələrindən bəhs edir. Çox yaxşı olardı ki, istedadla yazılmış bu hekayələrin müəllifi vaxtında, zamanında təqdir olunaydı, ona yaradıcılıq üçün imkanlar açılaydı. Yəqin ki, belə bir mənəvi imkanlar olsaydı, biz Şəfəq Nasiri bu gün çox dəyərli romanların müəllifi kimi də tanıyardıq.

Belə bir fikir var; o şey ki, səndən gedib onun arxasınca təəssüflənməyə dəyməz. Əgər vaxt qalbsa, zamana borclu olduğu boşluqları doldura bilən əməl sahibi olmalısan. Hər halda, Ə.R.Xələflinin bu kitabında Şəfəq Nasirin hekayələrini can yəngisi, ustalıq diqqəti ilə təhlil edən müəllifi görürük.

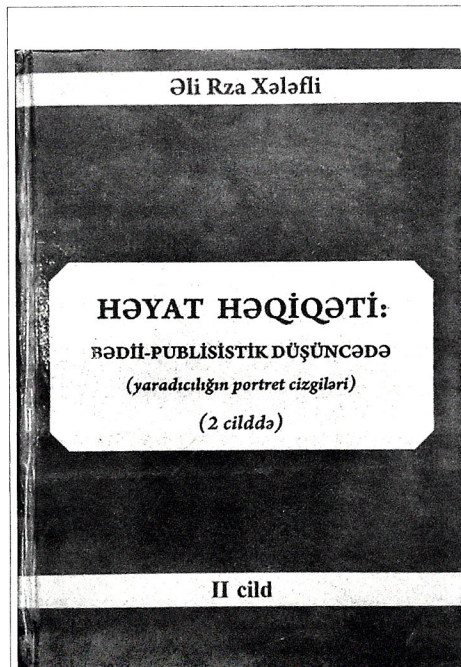
Kitab bir neçə bölmədən ibarətdir; ikinci, üçüncü bölmələr Ş.Nasirin tarixi-publisistik yazılarının motivləri əsasında qələmə alınıb. Şəfəqin

canlı təsvirləri ilə qədim Beyləqanın möhtəşəm tarixi keçmişi gözlərimiz önündə canlanır. Ə.R.Xələflinin təhlilləri əsasında deyə bilərik ki, «*Beyləqanın güllü yazı*» kitabına daxil edilmiş uşaqlar üçün hekayələr də çox dəyərlidir. Ş.Nasir ustalıqla Beyləqanın tarixini uşaqların gözləri önündə canlandırır və müasir Beyləqanın görünən və görünməyən tərəflərinə, gələcək inkişaf yollarına işıq salır.

«*Hər uşaq bir nağıldır*» adlı məqaləsinin girişində müəllif yazır: «*Şəfəq Nasirin "Beyləqanın güllü yazı" kitabında bir bölmə də "Sizə hardan deyim..." adlanır. Bölmənin adından da görüldüyü kimi müəllif buraya cəmlənmiş əsərlərini nağıl janrında yazıb. Yəni "Afaq və Məmməd", "Payız tülküsi", "Keşikçi xoruz" və digər əsərlərini hekayə adlandırma bilmirik. Müəllif bu əsərləri san-*

ki, müəllif bütün kitab boyu Ş.Nasirin yaradıcılığında onun yazı təbiətini göstərən ən xırda cizgiləri belə diqqətdən kənarada qoymur. Xüsusilə, Ş.Nasirin uşaqlar üçün yazdığı tarixi hekayələrinə də nağıl dilinin şirinliyi hər bir uşaq və yeniyetmə üçün cazibə yaradır: «*Sizə hardan deyim, nədən danışım, uzaq bir məmləkətdə yerləşən Qamışlı kəndindən. Kəndin dörd ətrafında sıx qamışlar bitdiyinə görə adı da elə buradan götürülmüşdür. Deyilənə görə, lap çox keçmişlərdə bu kənddə xeyli adamlar yaşayırmış. Qamışlıda məskən salmış vəhşi heyvanlar adamlara xətər toxundurduğundan camaat başlayıb özlərini qorumağa. Qamışlığa ad vurublar, kökündən çıxarıblar ki, heyvanlar dağılıb getsinlər, özlərinə ayrı məskən seçsinslər. Bu kəndin aşağısından bir çay axırmış. Çayın suyu o qədər duru, şəffafmış ki, dibindəki rəngbərang çınqıllar, daşlar bərq vururmuş». Ə.R.Xələfli Ş.Nasirin uşaqlar üçün yazdığı tarixi nağılların mahiyyətinə belə bir tezislə münasibət bildirir: «*ağıla güvənc, özünə inam*» nağıl qəhrəmanlarının əsas xüsusiyyətidir. Zənnimcə, Ş.Nasirin nağıllarının cəlbədicisi olmasının bir əlaməti də elə budur. Ə.R.Xələfli Ş.Nasirin nağılları əsasında uşaqlar üçün maraqlı cizgi filmlərinin çəkilməsini də vacib hesab edir. Ə.R.Xələfli Ş.Nasirin nağıllarını təhlil edərkən təzad yaradan məqamlara da diqqət yönəldir. Onun təhlillərində zalım-məzlum, güclü-zəif, ümumiyyətlə, insan təbiətinin müxtəlif tərəfləri yazıçının dəyərli əsərləri əsasında yazı müstəvisinə gətirilir.*

«*Ağrılı yaddaşın izi*», «*Həyatın rəngləri publisistik düşüncədə*» kimi bölmələrdə də verilmiş yazılar Ş.Nasirin həyat və yaradıcılığında keçən yaxın keçmişimizin və həm də azadlıq uğrunda mübarizə dövrümüzün xarakteristikasını verir. Müəllif yeri gəldikcə nəzəri düşüncələrlə də kitabını zənginləşdirir: «*Düşüncədə özünə yer eləmiş həyat hadisələri bəzən o qədər geniş və əhatəli olur ki, müəllif onu məhdud ifadə hüduklarına sığışdırma bilmir. Hadisələr çözlənir, yaddaş öz xəzinəsinin qapısını açdıqca, əhvalatlar bir-birini dabanbasma təqib edir. Və müəllif istər-istəməz yazının axarına tabe olur. Beləliklə, bəzən müəllif kiçik bir həyat hadisəsini qələmə almaq istəsə də, fikir axarı boyunca irəlilədikcə daha geniş düşün-*

Redaktor: Elçin MEHRƏLİYEV, filologiya elmləri doktoru, yazıçı
Rəyçi: Yədulla AĞAZADƏ, filologiya elmləri doktoru professor

Əli Rza Xələfli (Əzizli Əlirza Zal oğlu) "Həyat həqiqəti: bədii-publisistik düşüncədə" (yaradıcılığın portret cizgiləri) 2 cildə II cild. "Vətən" nəşriyyatı, Bakı - 2022. 285 səhifə.

Şair-publisist, nasir, ədəbiyyatşünas-tənqidçi kimi tanınan Əli Rza Xələflinin oxuculara təqdim etdiyi "Həyat həqiqəti: bədii-publisistik düşüncədə" kitabı (II cild) tanınmış nasir, ədəbiyyatşünas, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Şəfəq Nasirin yaradıcılığının 2-ci mərhələsinə dair əsərlərinin ədəbi təhlilinə həsr olunub.

Əli Rza Xələflinin "Həyat həqiqəti: bədii-publisistik düşüncədə" kitabının da (II cild) oxucular üçün maraqlı olacağına inanırıq.

ki şifahi nitqdən yazıya alıb. Çünki əhvalatların ifadə tərzini, hətta cümlə quruluşlarını, nağılın dinləyiciyə və obrazlara münasibəti göstərir ki, müəllif bu əsərləri öz düşüncəsindən nağıl olaraq həyata gətirib. Şəfəqin onsuz da nəsr dili çox şirindir. Nağıllarda isə bu şirintlik bir qədər artır. Oxucu (dinləyici) marağını təmin etmək üçün Şəfəq Nasir işıq və qaranlıq effektindən məharətlə istifadə edir. Harda ki psixoloji situasiya gərginlikdən çıxır, orda ümid, sevinc, özünə inam hissələri daha qabarıq duyulur. Sanki biz burada işıq effektinin gücünü görürük. Harda ki vəziyyət təhlükəlidir, ümitsizlik başlanırsa, onda Şəfəq Nasir də qaranlıq effektini işə salır. Qorxu, həyəcan hissələri yaradır. Oxucu (dinləyici) nağıl qəhrəmanlarının taleyi ilə bircə ən gərgin situasiyalardan keçir. İnanır ki, qoçaqlıq, igidlik, özünə inam bütün çətinliklərə qalib gələ bilər.» Demək olar

cələr yazıya gəlməkdə davam edir. Beləliklə, bir hekayə kimi nəzərdə tutulan, bir həyat hadisəsi povestə, hətta romana çevrilir. Əlbəttə, bu da yazıçının mənəvi-psixoloji hazırlığından çox asılıdır. Həyat xammalı nə qədər çoxdursa, yazıçı da hadisələrin bir-biriyə əlaqələndirilməsi üçün asanlıqla maneəvərdir». Bu bölmələrdə biz həyat həqiqətlərinə sadıq qalan yazıçı mövqeyini də bütün aydınlığı ilə görürük.

Düşünürəm ki, Ə.R.Xələflinin «*Həyat həqiqəti: bədii publisistik düşüncədə*» (yaradıcılığın portret cizgiləri) kitabının ikinci cildi də maraqla oxunacaq. Ş.Nasiri bir sənətkar kimi yaxından tanıyanlar üçün əsas məxəz olacaq. Bu kitab bir yazıçının ədəbi taleyini diqqətlə öyrənən ədəbiyyatşünasın böyük zəhmət bahasına başa gətirdiyi bir əsər kimi həmişə diqqətdə olacaq.